

УДК 347.711

Тарасенко Леонід Леонідович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми. Цифрові технології ваблять своєю таємничістю, широкими можливостями. Цифрове середовище стало паралельним світом, у якому люди спілкуються, знаходять друзів чи ворогів, розповсюджують та черпають інформацію, ведуть бізнес, заробляють гроші, зрештою «живуть».

Це середовище, у якому хтось втікає від несправедливості чи суєтності реального світу, хтось не уявляє себе без гаджетів та інших технічних пристроїв, а для когось це просто павутина, що обплутує, даючи насагу чи розчарування. З правової точки зору це – середовище функціонують певні суспільні відносини. Як і у реальному житті не всі суб'єкти суспільних відносин підтверджують презумпцію добросовісності контрагента, так і у цифровому середовищі – не всі використовують його з благими намірами [1, с. 7]. Доступ до Інтернету як виду цифрового середовища не потребує отримання спеціального погодження ні від органів влади, ні від приватних компаній, які відповідають за функціонування адресного простору мережі. Водночас існують винятки, зокрема, доступ до окремих сайтів може бути заблоковано користувачам певного регіону (або країни). Визначення поняття «цифрове середовище» у законодавстві України не наводиться, однак в науковій літературі вказують, що це словосполучення не тільки ввійшло у звичайну мову, а починає використовуватися і в юридичній лексичі. Цифрове середовище відображає як цифрову форму об'єкта інтелектуальної власності (на противагу традиційній «аналоговій», зокрема письмовій, формі), так і надає новий зміст правам інтелектуальної власності [2, с. 87].

Стан дослідження теми. Правовий статус суб'єктів, які діють у цифровому середовищі, практично не висвітлено у науковій літературі. В окремих підручниках з ІТ права, права інтелектуальної власності порушується питання про правовий статус окремих учасників цих правовідносин [1; с. 36;

3, с. 143-155; 4, с. 51; 5, с. 317]. У фахових періодичних виданнях автори здебільшого аналізують лише окремі аспекти правосуб'єктності певних учасників таких правовідносин. На рівні дисертаційних досліджень заслуговує на увагу робота Гури В.С., але вона стосувалася цивільно-правової охорони веб-сайту загалом [6], тому і правовий статус суб'єктів цих правовідносин охарактеризовано лише з прив'язкою до функціонування веб-сайту. Відтак пропонується тема наукового дослідження, що викладена у цій статті, є актуальною для подальшого аналізу.

Цілями статті є характеристика правового статусу суб'єктів, які діють у цифровому середовищі, з'ясування характеру правовідносин, що існують між ними, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цих відносин.

Виклад основного матеріалу. Правовідносини у сфері інформаційних технологій – це правовідносини, які виникають між різними учасниками з приводу набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, права на інформацію та інших прав у цифровому середовищі (зокрема, електронна комерція тощо).

Такі правовідносини є як абсолютними (правоволоділець перебуває у правовідносинах з «усіма і кожним», які зобов'язані не порушувати його право), так і відносними (їх учасники конкретно визначені, наприклад, електронні правочини). Їх об'єктами можуть бути як результати інтелектуальної діяльності, так і результати робіт, послуги (зокрема, телекомунікаційні). Змістом правовідносин є взаємні права та обов'язки їх учасників.

Слід проаналізувати окремі види правовідносин, які виникають між учасниками у цифровому середовищі.

Між замовником веб-сайту і його розробником. Це договірні відносини, предметом яких є створення за замовленням веб-сайту та передання його та прав на нього замовнику. На створення

У законодавстві не передбачено спеціальних істотних умов такого договору (за загальним правилом, що сформульовано у ч. 1 ст. 638 ЦК України, сторони повинні погодити умову про предмет договору). Водночас Правила публічних доменів другого рівня містять рекомендовані істотні умови такого договору. На практиці такі договори зазвичай укладаються усно, що може породжувати певні труднощі в майбутньому. Зокрема, власник веб-сайту не завжди володіє інформацією про свій статус реєстранта (чи справді він вказаний як реєстрант), йому достатньо, щоб веб-сайт просто функціонував. Натомість веб-сайт може бути зареєстрований на реєстратора, його працівників, працівників реєстранта або на інших осіб.

Отримати доменне ім'я неможливо без участі реєстратора, який фактично є посередником між власником веб-сайту і адміністратором, здійснює технічні функції делегування та функціонування доменного імені. Адміністратор здійснює комплекс організаційно-технічних заходів, необхідних для забезпечення функціонування технічних засобів підтримки адресування в мережі Інтернет, у тому числі серверів доменних назв українського сегмента мережі Інтернет. Між адміністратором і реєстратором також укладається договір. Адміністратор домену першого рівня в державі один – ТзОВ «Хостмайстер». Ця організація адмініструє український адресний простір мережі Інтернет, визначає порядок реєстрації приватних доменних імен другого рівня в домені .UA.

Між власником веб-сайту і хостинг-провайдером. Це вид договірних відносин, змістом яких є надання хостинг-компанією дискового простору для зберігання інформації (яка міститься на веб-сайті) на сервері. Хостинг компанія – це суб'єкт господарювання, що надає послуги розміщення обладнання, даних та веб-сайтів на своїх технічних майданчиках (хостинг). Часто таку діяльність здійснюють Інтернет-провайдери, реєстратори доменів.

Хостинг компанія може надавати такі послуги: розміщення обладнання, віртуальний виділений сервер, виділений сервер, віртуальний хостинг, ігровий сервер, сервер електронної пошти, сховище даних та інші. Основне завдання такої компанії – надання доступу до обладнання або даних клієнта з мережі Інтернет. Частина українських хостинг-провайдерів не має свого технологічного майданчика (дата-центру), а орендує обладнання або місце для його розміщення у інших операторів [8].

Між власником веб-сайту і власниками веб-сторінок (облікового запису). Ці відносини є різновидом договірних відносин. Переважно власник веб-сайту встановлює правила, на дотримання

яких погоджується користувач, який в подальшому стає власником веб-сторінки (або власником облікового запису). Прикладом відносин між власником веб-сайту і власником облікового запису є відносини «компанія Google – власник облікового запису». Зокрема, користуючись службами Google, особа приймає визначені умови [9]. Служби Google є дуже різноманітними, а програмне забезпечення постійно удосконалюється, тому виникає потреба застосувати додаткові умови чи вимоги щодо продукту. Користувач (власник облікового запису) повинен дотримуватися положень будь-якої політики, представленої у межах Служб Google. Не можна перешкоджати роботі Служб і намагатися отримати до них доступ за допомогою методів, які не відповідають наданим інтерфейсам і вказівкам. У такому випадку Google може призупинити чи припинити надання послуг доступу до цих сервісів. Також компанія Google попереджає, що користування її Службами не надає жодних прав інтелектуальної власності щодо них чи їх вмісту. Ці умови не дають користувачу права користуватися будь-якими елементами бренда чи логотипами Служб компанії Google. Частина відображеного в Службах вмісту не належить Google. Відповідальність за такий вміст несуть виключно суб'єкти, які його надають. Користування певними Службами Google можливе лише через обліковий запис Google.

Між власником веб-сайту і авторами інформаційних матеріалів, які розміщено на сайті, володільцями прав на інші об'єкти інтелектуальної власності, які використовуються в межах веб-сайту. Такі відносини можуть бути договірними та недоговірними. Власник веб-сайту може розміщувати об'єкти інтелектуальної власності як правомірно (зокрема, за згодою автора або іншої особи, яка володіє правами інтелектуальної власності), так і неправомірно (без такої згоди, відповідно з порушенням прав уповноважених суб'єктів).

Договірні відносини виникають, якщо власник веб-сайту (уповноважена ним особа) має домовленість із суб'єктом прав інтелектуальної власності (автор, власник свідоцтва на знак для товарів і послуг, патентовласник) про розміщення певних інформаційних матеріалів (твори, використання торгової марки тощо) на веб-сайті. Така домовленість мала би бути оформлена письмово, однак у більшості випадків сторони узгоджують таку умову усно. Часто автор певного твору (стаття на певному веб-сайті, інші інформаційні матеріали) дозволяє передрук свого твору на іншому веб-сайті за умови посилання на первісне джерело публікації, вказівку автора тощо, про що вказано на веб-сайті, на якому розміщено матеріал.

Також авторські матеріали в Інтернеті можуть бути розміщені на умовах публічних ліцензій (зо-

крема, Creative commons), про що повинна бути відповідна позначка біля них. Відповідно ці твори також можуть бути розміщені будь-якою особою в мережі Інтернет з дотриманням умов, встановлених обраною автором публічною ліцензією.

Відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону «Про авторське право і суміжні права» можливим є укладення договору про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо) в усній формі. Тому, якщо певний веб-сайт є інформаційним ресурсом, який оформлений як ЗМІ, він може мати усні домовленості з авторами чи уповноваженими особами. На веб-сайті можуть бути розміщені об'єкти авторських та суміжних прав у випадках вільного використання твору (ст. ст. 21 – 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Прикладом недоговірних відносин може бути розміщення на веб-сайті об'єктів авторського права (суміжних прав), об'єктів патентного права (зображення продукції, вигляд якої запатентовано як промисловий зразок), торгової марки тощо без згоди їх правоволодільців. Такі дії власника веб-сайту (і особи, яка їх розмістила) є неправомірними, і правоволоділець може вимагати захисту свого порушеного права у встановлений спосіб.

Власник веб-сайту може не співпадати з особою, яка розмістила інформаційний матеріал (контент) на його сайті. Такою особою може бути або власник веб-сторінки, або інша особа, яка вказана автором таких матеріалів, або особа, яка лише технічно розмістила чужі авторські матеріали на веб-сайті (наприклад, працівник власника веб-сайту, інша уповноважена ним особа на розміщення матеріалів). Розмежування власника веб-сайту та особи, яка розмістила контент, має юридичне значення для правильного визначення суб'єктного складу учасників спору у разі його розгляду судом. Такі особи можуть залучатися співвідповідачами у разі порушення прав інтелектуальної власності внаслідок розміщення певної інформації на веб-сайті.

Між користувачем Інтернету і власником веб-сайту та авторами інформаційних матеріалів, володільцями прав на інші об'єкти права інтелектуальної власності, які використовуються в межах веб-сайту. Користувач Інтернету споживає інформацію, яка міститься у вільному доступі на веб-сайті. Однак її подальше використання користувачем залежить від дозволів правоволодільців на таке використання. Зокрема, дискусійним є питання про можливість користувача зберегти/скачати певну інформацію (файл, твір тощо). Відповідно до національного законодавства діють загальні положення про здійснення авторських прав. Зі змісту ст. 15 Закону України «Про авторське право і су-

міжні права» вбачається, що автору (чи іншій особі, яка має авторське право) належить виключне право на використання твору, а також виключне право на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами.

Використання твору включає в себе поміж іншого можливість відтворення творів та подання творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором. Тому перепоширити твір (інший об'єкт авторського права чи суміжних прав) в мережі Інтернет можна лише за згодою автора. Водночас питання збереження такого об'єкта на власному комп'ютері (іншому пристрою) користувача немає однозначної відповіді.

У разі, якщо користувач використовував твір без згоди автора (йдеться, зокрема, про відтворення твору в будь-якій формі, його переклад, переробка, адаптація, розміщення твору в мережі Інтернет тощо), такі дії вважатимуться неправомірними. Виникають недоговірні відносини, в яких автор (інша особа, яка має авторське право) матиме право вимагати припинення порушення своїх авторських прав із застосуванням спеціальних способів захисту.

Між користувачем Інтернету та провайдером (оператором) надання телекомунікаційних послуг. Це договірні відносини, предметом яких є надання послуг споживачеві, в тому числі щодо отримання доступу до мережі Інтернет. Основними нормативними актами, які врегульовують ці відносини є: Закон «Про телекомунікації», Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджені постановою КМ України від 9 серпня 2005 року, низка рішень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, якими затверджені: Правила здійснення діяльності у сфері телекомунікацій (діяльність з надання послуг доступу до Інтернет) від 10 грудня 2013 року, Основні вимоги до договору про надання телекомунікаційних послуг від 29 листопада 2012 року, Порядок ведення реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій від 1 листопада 2012 року.

Також при характеристиці цих відносин слід враховувати роз'яснення Державної служби інтелектуальної власності, що знайшли своє відображення у Рекомендаціях для Інтернет-провайдерів, контент-провайдерів та користувачів файлообмінних мереж та інших веб-сервісів щодо правомірного використання об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет [10]. Телекомунікаційні послуги надаються споживачеві (абоненту) на умовах договору з провайдером, котрий передбачає

підключення кінцевого обладнання, що перебуває у власності або користуванні абонента, до телекомунікаційної мережі. У Законі України «Про телекомунікації» розмежовано оператора та провайдера телекомунікацій. Зокрема, оператор телекомунікацій – це суб`єкт господарювання, який має право на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій із правом на технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних мереж. Натомість провайдер телекомунікацій як суб`єкт господарювання має лише право на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій, але не має права на технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв`язку. Порядок надання та отримання телекомунікаційних послуг визначено ст. 63 Закону України «Про телекомунікації». Зокрема, між оператором, провайдером телекомунікацій і споживачем телекомунікаційних послуг укладається договір з урахуванням встановлених вимог [11].

Між учасниками відносин електронної комерції. У сфері електронної комерції приймають участь різні учасники: суб`єкти електронної комерції, постачальники послуг проміжного характеру

в інформаційній сфері, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними відповідних функцій у цій сфері. Зокрема, відповідно до п. 15 ст. 3 Закону «Про електронну комерцію» суб`єкт електронної комерції – це суб`єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми, що реалізує товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, або особа, яка придбаває, замовляє, використовує зазначені товари, роботи, послуги шляхом вчинення електронного правочину.

Висновки. Перелік суб`єктів правовідносин, які діють у цифровому середовищі, наведений у цій статті, є невичерпним. Проаналізовано лише правовий статус окремих суб`єктів та коротко охарактеризовано певні види правовідносин, які між ними виникають. Слід зважати на недостатнє правове регулювання більшості вказаних вище відносин, які виникають у цифровому середовищі, оскільки так звані «цифрові» суспільні відносини розвиваються набагато швидше, ніж відповідне правове регулювання, яке нерідко не встигає належно унормувати існуючі відносини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ІТ ПРАВО / Яворська Л.С., Тарасенко Л.Л., Мартин В.М., Самагальська Ю.Я. та ін. / За заг. ред. Яворської О.С. – Львів: Видавництво «Левада», 2017. – 470 с.
2. Савич С.С. Авторське право у цифровому середовищі: проблема монополії правовласника та забезпечення умов вільного використання творів // Бюлетень Міністерства Юстиції України. – 2015. – № 1. – С. 87.
3. ІТ-право: теорія і практика / За ред. О. І. Харитонової, Є. О. Харитонова. – Одеса: Фенікс, 2017. – 472 с.
4. Основи ІТ-права: навч. посіб. / Т. В. Бачинський, Р. І. Радейко О. І. Харитонова. – К.: Юрінком Інтер. – 2017. – 208 с.
5. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник / Еннан Р. Є., Кулініч О. О., Мазуренко С. В., Менсо І. В., Романадзе Л. Д. – К.: Алерта, 2016. – 492 с.
6. Гура В. С. Цивільно-правова охорона Інтернет-сайту: автореф. дис. ... канд. юрид.наук. – К., 2006. – 20 с.
7. Інтелектуальне право України / За ред. О.С. Яворської. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. – 608 с.
8. Хостингова компанія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/хостингова_компанія
9. Загальні положення та умови Google. – Режим доступу: <https://www.google.com/intl/uk/policies/terms/>
10. Рекомендації для Інтернет-провайдерів, контент-провайдерів та користувачів файлообмінних мереж та інших веб-сервісів щодо правомірного використання об`єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/ip.html>
11. Основні вимоги до договору про надання телекомунікаційних послуг, затв. Рішенням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв`язку та інформатизації від 29.11.2012. № 624. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2150-12>

Тарасенко Леонід Леонідович

СУБ`ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті досліджуються проблемні питання щодо правового статусу суб`єктів цифрових правовідносин. Здійснено аналіз чинного законодавства щодо правового регулювання цих відносин. Проаналізовано теоретичні позиції з предмету дослідження та договірну практику, яка існує між суб`єктами у цифровому середовищі. Виявлено, що правовідносини у сфері інформаційних технологій виникають між різними учасниками з приводу набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, права на інформацію та інших прав у цифровому середовищі (зокрема, електронна комерція тощо). Зроблено висновки про те, що кількість суб`єктів правовідносин, які діють у цифровому середовищі, постійно збільшується. Обґрунтовано, що «цифрові» суспільні відносини розвиваються набагато швидше, ніж відповідне правове регулювання, яке нерідко не встигає належно унормувати існуючі відносини.

Ключові слова: Інтернет, договір, веб-сайт, провайдер, автор.

Тарасенко Леонид Леонидович

СУБЪЕКТЫ ПРАВООТНОШЕНИЙ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

В статье исследуются проблемные вопросы правового статуса субъектов цифровых правоотношений. Осуществлен анализ действующего законодательства относительно правового регулирования этих отношений. Проанализированы теоретические позиции по предмету исследования и договорная практика, существующая между субъектами в цифровой среде. Выявлено, что правоотношения в сфере информационных технологий возникают между различными участниками по поводу приобретения, осуществления и защиты прав интеллектуальной собственности, права на информацию и других прав в цифровой среде (в частности, электронная коммерция и т.д.). Сделаны выводы о том, что количество субъектов правоотношений, действующие в цифровой среде, постоянно увеличивается. Обосновано, что «цифровые» общественные отношения развиваются гораздо быстрее, чем соответствующее правовое регулирование, которое нередко не успевает должным образом урегулировать существующие отношения.

Ключевые слова: Интернет, договор, веб-сайт, провайдер, автор.

Tarasenko Leonid Leonidovich

SUBJECTS OF RELATIONS IN THE DIGITAL ENVIROMENT

The article is dedicated to problematic issues concerning the legal status of subjects of digital legal relations. The analysis of the current legislation on the legal regulation of these relations is done. The theoretical positions on the subject of research and contractual practice that exists between subjects in the digital environment are analysed. It has been revealed that legal relations in the field of information technology arise between different participants regarding the acquisition, implementation and protection of intellectual property rights, the right to information and other rights in the digital environment (in particular, electronic commerce, etc.). It is concluded that the number of legal entities operating in the digital environment is constantly increasing. It is substantiated that “digital” social relations develop much faster than the corresponding legal regulation, which often does not have time to properly regulate the existing relations.

Keywords: Internet, contract, website, provider, author.